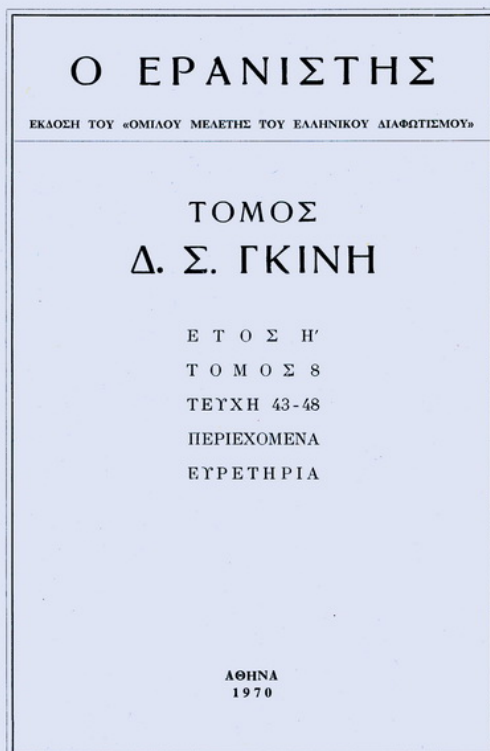

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

Βιβλιογραφικό σημείωμα για τον Ανδρόνικο Νούκιο

Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

doi: [10.12681/er.9932](https://doi.org/10.12681/er.9932)

Copyright © 2016, Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μιχαηλίδης Δ. Κ. (2016). Βιβλιογραφικό σημείωμα για τον Ανδρόνικο Νούκιο. *The Gleaner*, 8, 220–222. <https://doi.org/10.12681/er.9932>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟ ΝΟΥΚΙΟ

Οι σημειώσεις που ακολουθούν έχουν σκοπό να προσφέρουν ώριμα συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με τη δράση και το έργο του Άνδρ. Νουκίου. Οι περισσότερες από αυτές παίρνουν σαν άφορμή την εισαγωγική μελέτη, που προέταξε ο J. A. de Foucault στην έκδοση των τριών βιβλίων των «'Αποδημιών»¹. Το πρώτο βιβλίο μπορεί να βρῆ σήμερα ο ἀναγνώστης, συνοδευμένο με γερμανική μετάφραση και λεπτομερειακό πραγματικό σχολιασμό, και στην φροντισμένη έκδοση τῆς Anneliese Malina².

Σχετικά τώρα με το ὄνομα Νίκανδρος, ὁ de Foucault (σ. 7) δέχεται γνώμη τοῦ Brunet de Presle (1860), που ὑποστήριζε ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς ὀφείλεται σὲ ἐξαρχαϊσμό τοῦ γνωστοῦ και ἀπὸ τῆ βυζαντινῆ ἐποχῆ ὀνόματος Ἀνδρόνικος. Τὴν ἀποψη ὅμως αὐτὴ εἶχε διατυπώσει πρῶτος σὲ ἓνα λησμονημένο σήμερα σημείωμά του ὁ Χ. Φιλητᾶς³.

Στὸ ἴδιο μελέτημα περιγράφεται ἀκόμη με ἐπιμέλεια ἀντίτυπο τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἀπὸ τὸν Νούκιο τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησιᾶς Ἀκολουθίας (1545), που βρισκόταν στὴν κατοχὴ τοῦ Π. Λάμπρου.

1. *Nicandre de Corcyre Voyages*, Paris 1962. Σχετικά με τὴν ἐκδοση αὐτή, πρβλ. Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου, *Παρατηρήσεις εἰς τὰς «'Αποδημίας» τοῦ Νουκίου*, Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδ. 34 (1965) 218-221, ὅπου συμπληρωματικὲς βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις καὶ ἐπανορθώσεις. Βλ. καὶ τὸ βιβλιοκριτικὸ σημείωμα τοῦ J. Darrouzès, «*Revue des Etudes Byzantines*» 22 (1964) 273 - 274.

2. *Nikandros Nukios, Ἀποδημίαι Buch I. Bericht über seine Reise durch Deutschland in den Jahren 1545-1546*

στὸν τόμο Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸ Ἑξωτερικόν. *Über Beziehungen des Griechentums zum Ausland in der neueren Zeit*, herausg. von Johannes Irmscher und Marika Mineemi (=Berliner byzant. Arbeiten, Band 40), Berlin 1968, σ. 45 - 181.

3. *Εἰδήσεις περὶ ἀντίτυπου τινὸς τοῦ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Νουκίου ἐκδοθέντος Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας*, «Πανδώρα» 8 (1858) 413α-416β, στή σ. 414β.

Τὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τοῦ Νουκίου στὴ Βενετία μνημονεύει συνοπτικὰ καὶ ὁ Alphonse Raes⁴.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὸ χφ Mb 27 τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Τυβίγγης, ποὺ ἀνῆκε ἄλλοτε στὸν Μ. Κρούσιο, περιλαμβάνει (φφ. 91^v - 169^v), ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα ὕλη του, καὶ ἀντίγραφο ἀπὸ τὴν ἐντυπὴ μετάφραση τῶν Αἰσωπειῶν Μύθων ποὺ κυκλοφόρησε ὁ Νούκιος στὴ Βενετία τὸ 1543. Στὶς σχετικὰς πληροφορίες τοῦ de Foucault (σ. 12), δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λείπει ἡ ἀναφορὰ στὸν κατάλογο τοῦ W. Schmid, ὅπου δίδεται μὲ ἀκρίβεια ἡ περιγραφή τοῦ κώδικα καὶ τῶν διαφόρων ἀντιγράφων ποὺ περιέχει⁵.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ἀκόμη ὅτι ὁ Βατικανὸς ἔλλην. κώδ. 1563, ποὺ περιέχει καὶ τὸ σιχούργημα Ἱστορία τοῦ Κρητὸς Φαλιέρου ἐγγενοῦς ἐρωτικαὶ ὑποθέσεις⁶, ἀνῆκε στὸν Κερκυραῖο λόγιο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τοῦ φ. III: τὸ παρὸν βιβλίον κτῆμά ἐστι Ἀνδρονικου Νουκίου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ⁷.

Καὶ μία παρατήρηση ποὺ ἀφορᾷ τὴ χειρόγραφη παράδοση τῶν «Ἀποδημιῶν»: σχετικὰ μὲ τὸν Ἀμβροσ. ἔλλην. κώδ. 921, ποὺ περιλαμβάνει μέρος τοῦ ἔργου, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψη καὶ ἡ μικρὴ ἐργασία τοῦ Π. Χιώτη⁸. Ὁ ἴδιος εἶχε μάλιστα ἀντιγράψει ἀπὸ τὸν κώδικα αὐτὸ τὰ ἀναφερόμενα στὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τοὺς Τούρ-

4. *Les livres liturgiques grecs publiés à Venise*, «Mélanges E. Tisserant» III (Studi e Testi 233), Città del Vaticano 1964, σ. 214.

5. *Verzeichnis der griechischen Handschriften der Königlichen Universitätsbibliothek zu Tübingen*, Tübingen 1902, σ. 53. Τὸ ἀντίγραφο ἀναφέρει καὶ ὁ Β.Α. Mystakidès, *Notes sur Martin Crusius. Ses livres, ses ouvrages et ses manuscrits*, «Revue des Etudes Grecques» 11 (1898) 302. Βλ. καὶ Μ. Ι. Μανούσακα, Ἑλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, «Mélanges Octave et Melpo Merlier» II, Athènes 1956, σ. 54 - 55. Μὲ βάση τὴν ἐργασία τοῦ Μυστακίδη -παναλαμβάνει τὴν εἶδηση καὶ ὁ Ν.Β.

Τωμαδάκης, *Μάξιμος Μαργούνιος πρὸς Συμεῶνα Καβάσιαν*, ΕΕΒΣ 19 (1949) 299, σημ. 7.

6. Ἡ παραλλαγή αὐτὴ τοῦ ποιήματος ἔχει ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Γ.Θ. Ζώρα, *Μαρίνου Φαλιέρου Ἱστορία καὶ ὄνειρον* (κατὰ τὸν Βατικανὸν ἑλληνικὸν κώδικα 1563), Ἀθήναι 1961.

7. *Codices Vaticani graeci. Codices 1485 - 1683 rec.* Cyrus Giannelli, In *Bybliotheca Vaticana* 1950, σ. 156.

8. *Περὶ τοῦ χειρογράφου τῶν Ἀποδημιῶν Νικάνδρου τοῦ Νουκίου, καθυποβληθὲν τοῖς αἰδεσιμωτάτοις Ἀβᾶ Τάτη καὶ Κερίανη Βιβλιοφύλαξι τῆς Ἀμβροσιανῆς τῶν Μεδιολάνων*, «Πανδώρα» 12 (1862) 140β - 142β.

κους (1537) τμήματα τοῦ τρίτου βιβλίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ παραθέτει δύο μικρὰ ἀποσπάσματα στὴ μελέτη του αὐτῆ, συνοδεύοντάς τα μὲ ὠρισμένες ἀξιοπρόσεκτες εἰδήσεις γιὰ τὸ χφ τοῦ Μιλάνου καὶ τὴν ἀξία του γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἑπτανήσιος ἱστορικός σχεδίαζε ἔκδοση τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν Κέρκυρα.

Ἐκδοση τῶν «Ἀποδημιῶν», ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Γάλλο G. Digard, εἶχε ἀναγγεῖλει καὶ ὁ Κ.Ν. Σάθας, ὅπως βλέπομε νὰ ἀναγράφεται στὸ ὀπισθόφυλλο τοῦ τέταρτου τόμου τῆς «Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης» του (1874): «Les autres volumes contiendront . . . Voyages en Orient et en Occident, par André Libadène et Nicandre Nucius».

Ἡ ἐργασία ὅμως αὐτῆ, ὅσο ξέρω, δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς.

Κλείνοντας τὸ σημείωμά μου, θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω πόσο χρήσιμο θὰ ἦταν νὰ ὑπομνηματισθῇ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ τὸ κείμενο⁹ καὶ νὰ ἐρευνηθοῦν τὰ τοπογραφικὰ του δεδομένα, ἢ ἀξιοπιστία τῶν πληροφοριῶν του, καθὼς καὶ ἡ σχέση του μὲ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ταξιδιωτικὰ ἔργα.

Ὅσο γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τῶν «Ἀποδημιῶν», φανερὴ εἶναι ἡ ἐπίδραση ποὺ ἔχει ἀσκήσει στὴ συγγραφὴ τους ἡ βυζαντινὴ λόγια παράδοση καὶ οἱ ἐκφραστικοὶ καὶ λεκτικοὶ τῆς τρόποι. Ἔτσι, τὸ μοτίβο ποὺ χρησιμοποιοῦ ὁ Ἀνδρόνικος γιὰ νὰ περιγράψῃ τὸν κοινὸ φόνο ἀνθρώπων καὶ ζώων κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Χαϊρεδδίν στὴν Κέρκυρα¹⁰ θυμίζει ἀνάλογες εἰκόνες τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων¹¹, χωρὶς νὰ λείπη ἡ δυνατότητα καὶ ἄλλων συσχετισμῶν.

Δημ. Κ. Μιχαηλίδης

9. Τὴν ἀνάγκη ὑπομνηματισμοῦ τοῦ κειμένου εἶχε ἤδη ὑπογραμμίσει ὁ Μπουπουλίδης, ὁ. π., σ. 219.

10. Ἀποδημιῶν Γ', 84, 2: «κτῆνη καὶ ζῶα παντοῖα εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐμβιβάζοντες αἵματι ἀνθρωπιῶ τοῖς ἀλόγων μινύντες καὶ τῷ λῦθρῳ τοῦ ἀνθρώπου αἵματος τῶν κτηνῶν συμφύροντες . . .»

11. Πρβλ. Βασ. Λαοῦρδα, Φωτίου ὁμι-

λίαι, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 42, ³⁰ κ.έ.: «ἔκειτο βοῦς καὶ παρὰ αὐτὸν ἀνθρώπος καὶ παῖς καὶ ἵππος τάφον εἶχον ὁμόσκηνον καὶ γυναῖκες καὶ ὄρνιθες τοῖς ἀλλήλων συνεφύροντο αἵμασι». Βλ. ἀκόμη καὶ St. Kyriakidis, *Eustazio di Tessalonica La espugnazione di Tessalonica*, Palermo 1961, σ. XXVII, σημ. 3, ὅπου ἐξετάζονται καὶ ἄλλα σχετικὰ χωρία.